

DEN LILLE IDAS BLOMSTER

AF

H. TOPSØE-JENSEN

Som bekendt indeholder den Collinske Manuskriptsamling i Det kgl. Bibliotek Størsteparten af H. C. ANDERSENS Manuskripter og øvrige efterladte Papirer, det meste foræret af Digteren i Aarenes Løb til hans nærmeste Ven, Etatsraad EDVARD COLLIN (1808-1886). Et utroligt rigt Materiale giver os Lejlighed til at følge Eventyrdigteren fra de første barnlige Vers, han nedskrev i sin Fars Soldater-Afregningsbog, og ned til den gamle Mands allersidste Digte. Svagest er denne imponerende Samling imidlertid paa et Omraade, hvor man allermindst skulde vente det: Originalmanuskripterne til den ældste og berømteste Halvdel af Eventyrene.¹⁾

Af de seks smaa Hefter Eventyr fortalte for Børn (1835-42), der grundlagde Andersens Verdensry, fandtes kun fuldstændige Manuskripter til de tre korteste Eventyr: Prindsessen paa Ærten, Den uartige Dreng og Boghveden samt mere eller mindre ufuldstændige Brudstykker af Fyrtoiet, Lille Claus og store Claus, Den lille Idas Blomster, Tommelise, Reisekammeraten, De vilde Svaner, Ole Lukøie og Svinedrengen. Digteren har aabenbart ikke været tilbøjelig til at forære Eventyrmanuskripter bort til andre Beundrere, medens Collin havde Prioriteten paa Romaner, Digte og Skuespil. Saaledes ejer H. C. Andersens Hus i Odense saa fornemme tidlige Eventyr som Den lille Havfrue, Keiserens nye Klæder, Paradisets Have, Den flyvende Koffert og Storkene, som alle blev fundet 1920 af Ejnar Munksgaard hos en lille Antikvar i Saint-Germain-en-Laye ved Paris, og som Andersen i sin Tid havde skænket Marinemaleren Anton Melbye.²⁾ Af de berømte Nye Eventyr ejer Universitetsbiblioteket i Uppsala Manuskripterne til Grantræet og Sneedronningen, foræret af Digteren efter Sverigesrejsen 1849 til Carolinas Overbibliotekar, Professor Johan Henrik Schröder (1791-1857).³⁾ I Odense-Musæet findes Originalerne til Elverhøi og Springfyrene; end-

videre til Det gamle Huus, Vanddraaben, Den lykkelige Familie, Historien om en Moder og Flipperne; disse sidste har været i Familien Kochs Eje.⁴⁾ Og de fleste og bedste af Historierne fra Begyndelsen af 1850'erne maa søges i Abrahams' Autografsamling (Det kgl. Bibliotek).

Det er derfor en virkelig Begivenhed, at Det kgl. Bibliotek 12. April 1954 har modtaget som Gave første Halvdel af Manuskriptet til Den lille Idas Blomster. Anden Halvdel fandtes nemlig i Forvejen, som ovenfor omtalt, i den Collinske Manuskriptsamling, hvor de to Brudstykker nu er genforenet til et Hele, og et af de ældste og berømteste Eventyr kan saaledes studeres i et fuldstændigt Manuskript (Collinske Saml. 36, 4to, I, Fasc. 4).

Denne kostelige Gave er paa egne og Søskenes Vegne skænket af en finlands-svensk Dame, der har korresponderet om Sagen siden 1951 med Forfatteren af disse Linier, men som ikke ønsker sit Navn nævnt. Da hun erfarede, at Manuskriptbrudstykket nøje sluttede sig til Fragmentet i København, og da hendes Moder, der ejede det, var død i 1953, fandt hun og hendes Søskenede det „naturligt att de båda manuskriptdelarna åter förenas och ber därför Det kgl. Bibliotek mottaga manuskripten som gåva“. Med Den lille Idas Blomster fulgte endnu to Haandskrifter af Andersen, et Prosabrudstykke, som ikke nærmere lader sig bestemme, og et Mindedig Ved Thorvaldsens Død, undertegnet Δ , der er afskrevet, men sikkert ikke forfattet af H. C. Andersen.

Giveren har endvidere i Brev til Biblioteket oplyst, at hendes Far opholdt sig i København i Aarene 1876-1880 og 1881-1884 og under en stor Del af dette Ophold boede hos Frøknerne Marie Rossing (1825-1884) og Emerentze Rossing (1837-1917) i Tordenskjoldsgade Nr. 17; her har den ældste Frøken foræret den unge Videnskabsmand de tre Manuskripter. De to Damer havde et Hotel garni „Kronprindsesse Lovisa“, og her havde H. C. Andersen boet fra 19. September 1870 til 28. April 1871. Han befandt sig ikke særlig godt i det „kolde, urolige, snevre Huus“;⁵⁾ vi genfinder det som Studentens Bolig i Eventyret Tante Tandpine,⁶⁾ og Sophus Schandorph har fra et Besøg hos Digteren skildret „den korrekte, uhjemlige Stue“.⁷⁾ Heller ikke „den mindre opmærksomme Frøken Rossing“⁸⁾ var Andersen begejstret for, men han har dog allenfals foræret hende et Par Autografer. Anden Del af Eventyrmanuskriptet maa derfor antages først efter H. C. Andersens Død at være kommet i Edvard Collins Besiddelse.

Eventyret Den lille Idas Blomster er skrevet i Vinteren 1835, men nærmere Oplysninger om dets Tilblivelse kan næppe gives. Den omtales ikke i de mig bekendte Andersen-Breve fra denne Tid. De berømte fire

første Eventyr synes paabegyndt ved Nytaarstid 1835, var færdige i Manuskript i Marts,⁹⁾ men udkom først 8. Maj 1835 paa C. A. Reitzels Forlag under Titlen „Eventyr, fortalte for Børn. Første Hefte“, en højst uanselig Bog paa 62 smaa Sider. S. 45–62 findes Den lille Idas Blomster, og heraf dækker Manuskriptbrudstykket fra Helsingfors S. 45–52, L. 12 f. o.; det ender med Ordene *koge Theevand til dem at de kunde blive raske og komme op imorgen og hun trak* (Samlede Skrifter, 2. Udg., 1879, 26).

Manuskriptet bestaar af to Kvartblade, beskrevet paa begge Sider. Det drejer sig om et Trykmanuskript, hvilket dels fremgaar af, at Navnet Ida er understreget overalt (Anvisning til Sætteren til Spatiering), dels af, at de to Blade med Blyant er folierede 15 og 16; de oprindelige Manuskriptblade i Collinske Samling er betegnede 17 og 18, medens der staar 14 paa Originalmanuskriptet til Prindsessen paa Ærten, som i Eventyrheftet er placeret umiddelbart før Den lille Idas Blomster (Udgaven 1835, 42–44). Men det er rigtignok en temmelig sjusket Renskrift. Sætteren maa saaledes af Sammenhængen gætte sig til, at *at kiggede een af Vinduet* skal betyde *at kigge ind af Vinduet*. Og Manuskriptet indeholder talrige Overstregninger og Rettelser. Interessant er det allerede her at møde den Fremgangsmaade, som Digteren senere i saa høj Grad benyttede sig af, og som tillader Læseren at følge Arbejdet med en Sætning eller en Periode i alle dets Faser. Naar H. C. Andersen var utilfreds med et mindre eller større Stykke af et Manuskript, klistrede han ved Hjælp af et Par Klatter rød Lak en Strimmel med ny Tekst over det Sted, han ønskede ændret. I meget gennearbejdede Eventyr som f. Eks. Iisjomfruen kan man saaledes i Renskriften – og forud for den ligger den hastigt nedskrevne Kladder – afdække indtil fem forskellige Lag. Nederst paa 2. Side af vort Manuskript havde han oprindeligt skrevet: *„Kan Blomsterne inde i den bothaniske Have ogsaa komme med“ Spurgte lille Ida. „Kan de komme den lange Vei!“*

Paa den overklistrede Seddel læses: *„Det er moersomt!“ sagde den lille Ida og klappede i Hænderne. „Men kunde jeg heller ikke see Blomsterne?“*

„Jo“, sagde Studenten, „husk bare naar Du kommer ud igjen, at kiggede een (d. v. s. at kigge ind) af Vinduet, saa seer Du dem nok, det gjorde jeg i Dag, der laae en lang gul Paaskelillie i Sophaen og stragte sig, det var en Hofdame!“

„Kan ogsaa Blomsterne i den bothaniske Have, komme der ud? (Overstreget: Hvorledes) Kan de komme den lange Vei?“ (Smlgn. 1835, 48; SS, XIII, 24).

Af de mange Ændringer i Manuskriptet skal her fremdrages de mest karakteristiske. En Sammenligning med den trykte Tekst viser, at der ogsaa er foretaget et Par Korrekturrettelser af Interesse. De fire Manuskriptsider giver saaledes morsomme Bidrag til Belysning af Andersens

Arbejdsmetode og Udformningen af hans Stil paa Eventyrdigtningens første Stadium. Den lille Idas Blomster er ogsaa i den Henseende værd at studere, fordi Digteren her i højere Grad end i de tre samtidige Eventyr, hvor en Fortæller omtrent hele Tiden har Ordet, arbejder med Dialog og Personkarakteristik gennem Repliken (Ida, Studenten, Cancelliraaden). I Parentes efter Citaterne henvises til Trykkene i Originaludgaven 1835 og i Samlede Skrifter, 2. Udgave.

Nogle faa Gange er der Tale om Forkortelser. Studenten klipper morsomme Billeder til Ida; efter *Hjertes med smaa Madammer i* (1835, 45; SS, XIII, 23) er overstreget og *Tyrkere og lange Mænd der hang og dinglede*. Ida viser Studenten *en heel Bouquet, der var ganske vissen* (sst.) og tilføjer i Ms.: „*De vare saa pene iaftes!*“ For ikke at foregribe Begivenhederne har Digteren strøget et Spørgsmaal fra Ida til Studenten: „*Har mine Blomster ogsaa i Nat været ude paa Slottet?*“. Det staar efter Sætningen: „*Det var morsomt!*“ *sagde den lille Ida og loe* (1835, 50; SS, XIII, 25). Hexen, som Cancelliraaden ærgres sig over, der red paa en Kost, havde opr. sin lille Mand paa Næsen (1835, 51; SS, XIII, 25). Inquit-Oplysninger udgaar som overflødige: *Spurgte den lille Ida* (to Gange); *Spurgte Studenten* (een Gang).

Undertiden ændres en enkelt Glose. For at bryde den lange Opregning af Blomsterne ved Kongeballet rettes *de blaae Violer ere de smaae Søcadetter* til *forestille smaae Søcadetter* (1835, 47; SS, XIII, 24); *saa fortæller den det til alle de andre* er ikke saa mundtlig Stil som *saa siger den det igjen til alle de andre* (1835, 49; SS, XIII, 25). Det er mere poetisk, naar man skal forklare, hvorledes Blomsterne „gøre Pantomime“, at sige, at *de bevæge alle de grønne Blade*, end at *de gjøre Fakter*.

Men i Reglen udvides Teksten. Det kan gøres ved at tilføje en enkelt præcis Glose. *De allersmukkeste Roser* rettes til *de to allersmukkeste Roser* (1835, 47; SS, XIII, 23). Cancelliraadens molbechske Gnavenhed kommer meget stærkere frem, naar han ikke siger „*Det er den Phantasie*“, men „*Det er den dumme Phantasie!*“ (1835, 51; SS, XIII, 25). Oftere omformes Sætningen ved større Indskud eller Tilføjelser, der gør Fortællestilen fyldigere og mere levende. Om de røde Hanekamme ved Blomsternes Bal paa Slottet siges der først, at *de stille sig op ved siden, de ere Kammerjunkere*; det bliver morsommere, naar der tilføjes: *stille sig op ved siden af og staae og bukke, de ere Kammerjunkere* (1835, 47; SS, XIII, 23). *Den gamle Slotsforvalter kan da ikke see dem* kasseres til Fordel for „*Jeg kan lugte her ere nogle Blomster herinde*“, *siger den gamle Slotsforvalter, men han kan ikke see dem!*“ (1835, 48; SS, XIII, 24). Falder det ikke mundret nok: *men det kunde Professoren ikke lide*, saa skriver vi *men saadanne noget*

kan Professoren nu slet ikke lide (1835, 50; SS, XIII, 25). Den lille Ida begyndte oprindelig sin Tale til Dukken Sophie med Ordene: *nu har Du sovet saa længe*; men der er mere Forslag i en Opfordring saalydende: *Du maa virkelig staae op, Sophie o. s. v.* (1835, 52; SS, XIII, 26).

Et Kriterium paa den bevidst mundtlige, ja, barnlige Stil i Eventyret, der chokerede Samtiden, er den rigelige Brug af Ordet *saa*. Det forekommer 31 Gange i den trykte Tekst, der svarer til de fire Sider Manuskript, og *saa* har Andersen endda strøget et Par Stykker forinden. Først har det heddet: *saa fik de Lov at flyve om og saa skal Du fortælle en af Blomsterne*, men Studentens store Replik er i Forvejen overfyldt med *saa*'er; Ordet slettes disse to Steder i Manuskriptet (1835, 49; SS, XIII, 24-25). Denne Udrensning fortsætter i Korrekturen. Her betyder Ud-slettelsen en Forringelse; *og saa har de slaaet med Bladene ligesom det var smaa Vinger* er bedre end den trykte Form *og har da slaaet med Bladene, ligesom de vare smaa Vinger* (1835, 49; SS, XIII, 24). Det samme gælder *og slog strax Brændenælden* (1835, 50; SS, XIII, 25) for Manuskriptets *og saa slog han Brændenælden*.

I Korrekturen bliver *en morsom Student* straks i Historiens Begyndelse til *en lystig Student*, hvilket kan have sin Rimelighed, da Glosen morsom er benyttet faa Linier tidligere. Ellers gaar Korrekturrettelserne ud paa at gøre Sproget mere korrekt; om Sommerfuglene staar der i Manuskriptet, at *de see næsten ud som en Blomst*; trykt Tekst har *som Blomster* (1835, 48; SS, XIII, 24). Andersen har ikke turde fastholde den tale-sprogprægede Vending om Brændenældens Blade: *for det ere de Fingre den har*, men har valgt det mattere: *for de ere dens Fingre* (1835, 50; SS, XIII, 25).

Naar Idas Opfordring til Sophie om at lade de stakkels syge Blomster *ligge i din Seng i Nat* nu i den trykte Bog blot lyder *ligge i din Seng*, er det maaske for at tage alle Forbehold. Hvem siger, at den lille Idas Blomster allerede næste Morgen er friske igen?

¹) Fortegnelse i Lauritz Nielsen: Katalog over danske og norske Digteres Originalmanuskripter i Kgl. Bibl., 1941, 19-23. - ²) Ejnar Munksgaard; Nyfundne, udforskede H. C. A.-Manuskripter, 1920, 8-10. - ³) Tönnes Kleberg: H. C. A. och Uppsala (Kungl. Humanistiska Vetenskaps Samfundets i Uppsala Årsbok 1952, 262). - ⁴) Munksgaard a. St. 10-12. - ⁵) H. C. A.s sidste Levkaar. Hans Dagbøger 1868-75. Ved Jonas Collin. 1906, 85. - ⁶) H. C. A.s Brevveksling med Edvard og Henriette Collin, V, 1936, 424. - ⁷) S. Schandorph: Oplevelser, 1889, 288. - ⁸) H. C. A.s Brevveksling med Edvard og Henriette Collin, IV, 1936, 193. - ⁹) H. C. A.s Brevveksling med Henriette Hanck. Ved Svend Larsen. (Anderseniana IX-XIII), 1941-46, 104 og 109.